

VELL I NOU

REVISTA D'ART

« GRAVATS »
**BAGUÑA I
 CORNET**

Mallorca, 192 - BARCELONA - Telèfon 7452

♣ **MARCS I
 GRAVATS**

LA PINACOTECA

**CORTS CATALANES, 644
 BARCELONA**

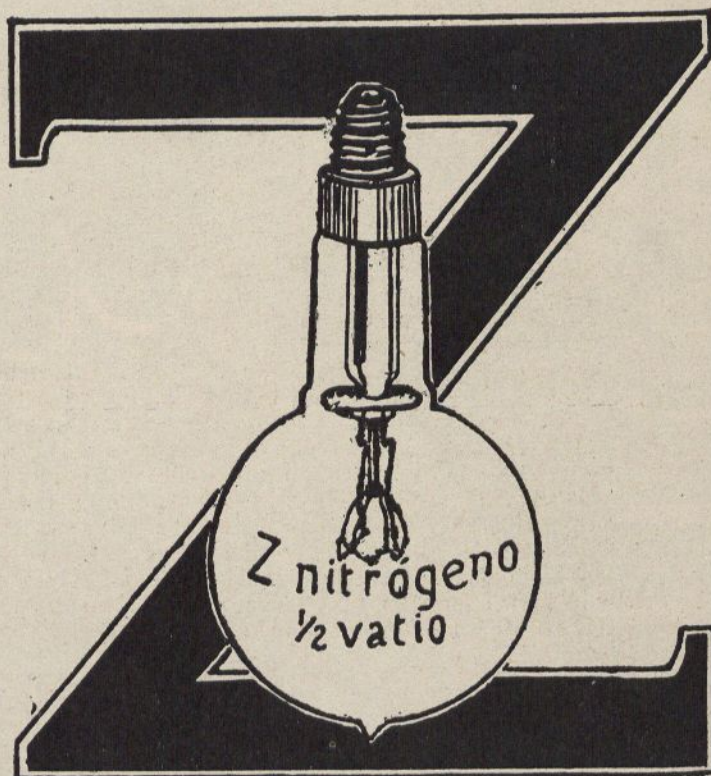
J. Dalmau
 ANTIGUITATS
 MOBLES CUADROS
 PORTAFERRIGA 18

MAS
 FOTOGRAFIA D'ART
 Rosselló, 277 - Barcelona

**ADOPTADA PER A
 FÁBRIQUES
 TRAMVÍES
 I LLUM PÚBLICA**

FÁBRICA ————— □

Corts, 397 - Barcelona

VELL I NOU

REVISTA QUINZENAL D'ART

BARCELONA
15 AGOST 1915

Redacció i Administració:
Corts Catalanes, núm. 613

30 CÈNTIMS
ANY I - NÚM. 7

CAMÍ DEL CALVARI, per Vergós

FOT. MAS

A la portada:
ISAIES, PER VERGÓS

EL RETAULE DE GRANOLLERS

L retaule de Granollers adquirit pel nostre Museu de Belles Arts és, sense disputa, d'entre totes les pintures que avui podrien adquirir-se per al seu embelliment, l'obra de major importància artística. I jo no sé si, posat en el cas d'haver de decidir-me per a la compra de dugues pintures, la una la major per la seva importància històrica i l'altra per la seva importància artística, podria deixar d'escollir aquesta, si aquesta fos el retaule de Granollers.

Avui que ja sabem de cert que En Bermejo no té lloc propi dintre l'escola catalana fora de mestre influent en ella, el retaule de Granollers succeint la taula del Canonge Des Pla de nostra Seu ens dona, si es vol, una mostra de la influència d'En Bermejo dintre l'escola catalana, i de no voler nostre patriotisme reconèixer-ho, una bella prova de com l'escola catalana s'havia aixecat i pres lloc dintre l'escola o tendència realista-impressionista que per cert temps ens ha semblat fixada en la personalitat d'En Bartomeu Bermejo; personalitat que pren en el segle XV la mateixa significació que en el XIV pren la d'En Ferrer Bassa, però en més lluïment propi, perquè en Bermejo no necessita que'l portin o l'imposin els reis d'Aragó, car és per si mateix, per la seva acció, que ell empeny a Aragó, València i Catalunya les nostres escoles que s'havien parat dintre del sentit dit idealista.

Valgui lo dit sols per a fixar la importància que té, pel seu valor artístic, l'obra dels Vergós.

¡Els Vergós! Tot lo que havem adavantat des de la publicació dels meus *Cuatrocentistas Catalanes* no val sinó per a purificar l'obra dels Vergós, això és, per a purgar-la d'una atribució que li vàrem fer amb molta recança i de la qual hem de parlar, no per a justificar-nos, sinó pel que'ns han ensenyat els documents que avui ens cal aplicar als Vergós.

¡Qui no havia de tenir per ben fundat el criteri que'ns portava a donar als Vergós aquelles pintures on per expressa imposició se'ls exigia que fessin això o allò tal com es trobava en altra pintura que se'ls recomanava! Podíem creure que fos corrent i admès que un pintor copiés l'obra d'altre? Dir-li a un gran artista com En Pau Vergós que copiés del retaule de Sant Agustí el que se li deia? Podíem creure que aqueix retaule de Sant Agustí, que no se sabia de qui era, no fos d'En Pau Vergós? Quan aqueixa copia ens surt de nou recomanada a un pintor saragossà, de venir en primer lloc hauríem cregut en la originalitat del pintor; ara, es clar, el que resulta evident és el gran ressò que tingué el retaule de Sant Agustí per la seva valua artística. Aquest retaule és el que havem tingut quasi camí de sortir de Barcelona, fugida que el zel de la Junta del Museu de Belles Arts impedí intervenint-hi oportunament. Aquest retaule avui sabem que és l'obra d'En Jaume Huguet, i avui tothom sab que el retaule és el dit vulgarment de la Confraria dels Pellaires.

Els Pellaires se'l volien vendre; ja tenien comprador, quan la Junta del Museu, intervenint-hi, portà davant dels Tribunals la qüestió de si els Pellaires podien fer o no la venda. I els Tribunals digueren que no. Qui ens ha venut el retaule de Granollers? Que tractaven de vendre'ns-lo jo ho sabia de temps. Que jo vigilava la venda i també els meus amics de Granollers, als quals tenia encomanada la custòdia, no cal dir-ho, perquè el retaule de Granollers es una propietat comunal i no parroquial. Es l'Ajuntament de Granollers qui havia d'autoritzar-nos la venda, i no és qui el meu amic de cor el Rector de Granollers per a fer-nos-la. Així, de no haver-se'ns fet a nosaltres la venda, jo hauria sortit dient que el Senyor Nunci en el cas no és tampoc ningú per autoritzar-la, perquè no's tracta d'un bé parroquial o de la

ABRAHAM, per Vergós FOT. MAS

Iglesia, sinó un bé comunal com ho prova el document XXXVII dels meus *Cuatrocentistas*. Consti, doncs, pel que pugui un altre dia succeir, que si vaig callar sobre la intervenció del Nunci va ésser per allò — sigui dit amb protesta del millor respecte — de que's faci el miracle encara que'l faci el diable. Si, doncs, tot es feia per vendre a Barcelona el retaule de Granollers, passi «bou per bestia grossa»; mes no deixariem passar la cosa quan es tractés del dret de la Iglesia de vendre el mobiliari artístic de les iglesies, perquè les iglesies no són seves, sinó de l'Estat.

Si el retaule d'En Huguet fou donat com exemple pels treballs dels brocats, rellius, ors, etc., i també per la individualització de les figures, altre tant succeí amb el retaule de Granollers. També s'encarrega al pintor del retaule de la iglesia de Sant Pere de Vilamajor, mestre Domingo Gascó, que els Profetes del dit retaule havien d'estar «segons lo pintat en el retaule de Granollers», i com que així es va fer, d'aquí vingué que jo, en trobar-me davant del retaule de Sant Pere de Vilamajor, ignorant de qui i quan sigui pintat vaig veure una obra d'En Rafel Vergós, tant per raó de la dita copia i assimilació com per raó de temps, que en aquest particular no vaig en equivocació.

Ja els documents no ens donen més llum sobre l'obra dels Vergós.

S'haurà notat que diem l'obra dels Vergós i no la d'En Vergós, per quant, encara que la part cabdal sia la feta per En Pau Vergós, el cert és que l'obra total és d'En Pau, d'En Jaume i d'En Rafel Vergós. Són ben notories les tres mans en el retaule, repetint-se amb aquest ço que també avui ens consta pel d'En Huguet, encara que no documentalment per tradició, car autors de l'ordre de Sant Agustí, PP. Mascot i Jordà, escrigueren que en el retaule hi posaren els seus pinzells la dona i les filles, que també eren pintores.

Ara bé; de l'obra total dels Vergós, es a dir, de la que surt documentada com és el retaule de Granollers, com de la que per raó d'estil l'hi havem atribuïda, sols, com queda dit, és davant del retaule de Granollers que podem parlar amb coneixement cert de ço que era la feina i l'art dels Vergós; i això cap el seu acabament, cap a la fi del segle XV, que's podria dir el segle dels Vergós, perquè l'omplen amb la seva actuació.

Del primer Vergós, de l'avi, d'En Jaume I, en tenim notícies des de l'any 1434, car el 17 d'Agost el nomenaren pintor-banderer del Concell de Cent de Barcelona, càrrec que ja venia exercint el pintor barceloní, perquè com a ciutadà nostre consta en l'Acta. Ara, per a poder parlar d'ell hem de baixar a l'any 1460, o sigui el dia 21 de Juliol, dia del seu testament. Es pels inventaris dels seus béns per on podem dir quelcom de la seva activitat artística.

Els ens fan saber que, en la seva botiga-taller o estudi de pintor que tenia al carrer Ample, s'hi trobaren moltes obres «utilment pintades», pal·lis, retaules i oratoris, i se n'especifica un dient que tenia pintada la imatge de la Verge Maria acompanyada de Sant Benet, Santa Catarina i Santa Eulària, qui portava una corona blanca amb fons daurat. Dels seus treballs municipals en tenim una ampla notícia, alternant en aquests amb En Gabriel Alemany.

La posició oficial d'En Jaume Vergós I ens assegura que era considerat com a pintor de mèrit en la meitat del segle XV, i pels documents ens surt que el seu fill En Jaume Vergós II ajudava primer,

EXALTACIÓ DE SANT ESTEVE, per Vergós

FOT. MAS

succeint després el seu pare en el càrrec de pintor comunal.

Jaume Vergós II ens surt junt amb altres pintors treballant en la decoració pictòrica del Palau Reial de Barcelona l'any 1464. Quina part tingué en la dita decoració no ens consta, i clar està que escaient-se en aquest entremig la pintura de la capella — de la qual ens ha quedat, per gran sort, el bellíssim *Retaule del Condestable*, del qual sols es pot consentir que continuï en el lloc que ocupa al Museu de Santa Agata, car per aquell lloc va ésser pintat, i d'altra manera el seu ver lloc seria el nostre Museu de Belles Arts, on ocuparia, pel seu excels mèrit, lloc preeminent — aquest retaule pintat dintre del palau on sabem que pintava en Jaume Vergós II, se'ns havia de presentar, de bones a primeres, en relació amb el segon dels Vergós. Del document que ens dona a conèixer la part d'En Jaume Vergós II en la decoració del Palau Reial, sols resulta posat al cap d'altres sis pintors no menys anònims, tot i tenir aquí els seus noms. Sempre el lloc que ocupa ha de significar que En Jaume Vergós II era, al menys, el capdavanter dels pintors del retaule del Condestable de Portugal, pintat l'any 1464 en els curts dies del seu govern com a rei interí d'Aragó. I per aquest retaule ens resulta, el mateix que pel del Gremi d'Argenters, una de les més preades joies del nostre art del Cinc-cents de nostre Museu de Belles Arts. El Condestable per dugues vegades el 1464 ens parla del seu retaule. El 12 de desembre ja mana que's faci i pinti la cortina que ha de resguardar-lo; mes ni la primera vegada quan parla del pagament, ni la segona quan mana que se li faci la cortina, se li ocorre citar el nom del qui pintava el retaule. Altre tant ens succeeix amb el Retaule dels Argenters. El tresorer del gremi nota en el seu llibre de pagaments, anomenant els que cobren, el fuster que ven la fusta per fer el retaule, l'escultor que la talla. Mes quan és al pintor no l'anomena mai, i això que el va pagar en tres partides diferents anys.

Veus aquí dugues grans obres pictòriques anònimes amb tot i parlar d'elles els que varen ordenar que's fessin. La seva indiferència per l'obra de l'artista ens mostra quant lluny estava entre nosaltres de gaudir l'artista pintor l'alta consideració que ja havia assolit a Flandres i a Itàlia.

Una circumstància sens dubte significativa ens va fixar els Vergós com autors del *Retaule del Condestable*. En el quadre central, en el de la Epifania o Adoració dels Reis, tenim dintre de l'estable un home ja fet treient el cap per una finestra del mateix, en tant que, fora de l'estable, i com un dels patges dels Reis, tenim un jove a cavall treient el còs enfora per contemplar l'escena de l'Adoració. Considerades aquestes dugues figures en relació a edat i semblança, es pot dir «tals pares tals fills». Tindríem, doncs, aquí En Jaume Vergós II i un fill seu, fill a qui s'hauria de donar el dit retaule pel gest que descobreix la seva intenció de pendre acta de ço que passa en l'Estable de Betlem?

En Jaume Vergós II no en tingué un, de fill, sinó dos: En Pau i En Rafel. De tractar-se d'En Jaume i d'En Pau Vergós—dic En Pau per quant ens resulta el primicer de la família—hauríem de convenir que En Jaume seria home, el 1464, de 40 anys, i de 20 el seu fill Pau. L'any de la mor dels dos ens és coneguda. El pare mor l'any 1503, el fill el 1495. En Jaume Vergós II hauria mor, doncs, cap els 79 anys. No és cap edat extremada per haver-la viscuda. Jo, que'm trobo als 75 anys i mig, bé espero arribar i fins anar més enllà dels 79. Si ara se'm diu com puc donar o atribuir a En Pau Vergós, jove de 20 anys, una tan

DAVID, per Vergós

FOT. MAS

gran i bella obra com és el *Retaule del Condestable*, diré que En Masaccio tenia la seva edat quan pintà la capella dels Brancacci, i Déu no sé que fes de menys als catalans dels italians. No hi ha, doncs, incongruència d'edat en donar a En Pau Vergós el *Retaule del Condestable*. Si jo el vaig donar en els meus *Cuatrocentistas* al seu pare—ço que de tot punt és insostenible—fou per una d'aquestes aberracions en que un hom cau quan tracta d'endevinacions.

De la vida artística d'En Jaume Vergós II, en tenim poques notícies, o millor, sols sabem que en 1476 va pintar per la Confraria del Sant Esperit de Cervera «dos gonfanons hermosament pintats». De la seva vida de relació social en tenim varies efemèrides amb relació a la vida corporativa. Els seus dos fills ens surten un darrera l'altre el 1492 i el 1493. El 1492 En Rafel Vergós i En Pere Alemany capitulen per la pintura del retaule de la Capella rodona de la ciutat de Vich. El 1493 ho fa En Pau Vergós amb els administradors de la Confraria dels Peraires de Barcelona per la pintura d'un retaule de Sant Antoni, sortint el seu pare Jaume com a fiador del seu fill. Què vol dir això de que En Jaume fes fiança pel seu fill? Trista fiança!

En Pau Vergós es moria ja al firmar el contracte per a pintar el retaule de Sant Antoni el dissabte 11 de Maig de 1493. Sis anys se li donaven per a la pintura i En Pau Vergós moria l'any 1495! «Es concordat — diu el contracte — que, si ço que Déu no vulle, lo dit Pau Vergós moria ans que lo retaule ne fos acabat, es fara per perits una liquidació de lo que haura fet y cobrat». El seu pare, doncs, no era més que un fiador de la liquidació. Es en aquest contracte on es pacta «que les sis imatges del guardapols sien ben arresades d'or embotit en lo loch hont seguiria o sera mester, e les cares ben diferenciades la una del altre, dibuxats divisats de colors & e que tots los brocats sien fets segons lo retaule de Sant Agustí major». Tractes molt significatius per quant el dit retaule de Sant Antoni era per a la capella que sota la dita advocació tenien els peraires al dit convent de Sant Agustí. Doncs, evidentment, el que volien els peraires era un retaule que en tot, fins en lo mecànic d'ell, en la imitació de les teles, pogués sostenir la competència amb el dels pellaires del mestre Huguet. Rivalitat professional o rivalitat artística, ens resulta pel nostre fet igual. L'Huguet i En Pau Vergós es trobaven enfront l'un de l'altre. Qui podria donar la sentència en aquesta disputa? Qui en podria ésser jutge? El cordobès Bartomeu Bermejo, de qui sabem que encara pintava a Barcelona l'any de la mort d'En Pau Vergós. Vegi's en quin moment ens surt la competència entre Pau Vergós i Jaume Huguet.

Quina desgràcia més gran no seria la nostra si no coneguéssim per aquests dies el que pintava En Pau Vergós! Sens dubte el siti de Barcelona de l'any 1714 fou la causa de la desaparició del *Retaule de Sant Antoni* del convent de Sant Agustí, com els fets de Barcelona de l'any 1909 foren causa de que la més bella obra d'En Pau Vergós, el *Retaule de Sant Antoni*, fos consumit i reduït a cendres pel foc. Tant trist fi tingueren els *Retaules de Sant Antoni* d'En Pau Vergós!

Res obsta per no veure en el Retaule de Granollers aquelles sis figures del guardapols del *Retaule de Sant Antoni*. Por ço mateix que's tracta de sis figures del guardapols, és clar que a Granollers les tenim, si no sis, quatre en els quatre *Profetes* que s'han conservat. Foren aquests quatre a manera dels sis? Per què no? Ço que per manament hagué de fer en Gascó, bé podria fer-ho En Pau

NAIXEMENT DE SANT ESTEVE, per Vergós

FOT. MAS

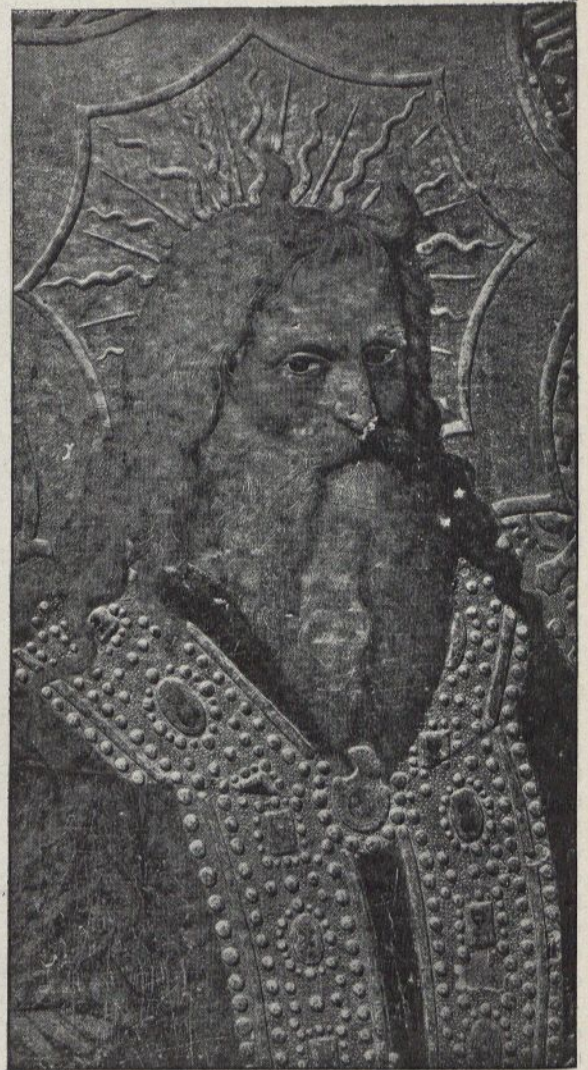
Vergós pel seu compte. Ara, el que no podem dir és si els *Profetes* de Granollers foren fills o pares dels del retaule dels Peraires, per quant no'ns consta quan començà a pintar En Pau Vergós el retaule de Granollers. D'aquest, tot el que sabem és que l'estava pintant quan la mort se l'endugué l'any 1495. Jo em decanto a creure que foren els de Granollers els pares, per la particular i insòlita menció de les sis figures del guardapols del retaule dels Peraires. I que els *Profetes* de Granollers són l'obra d'En Pau Vergós no en tinc cap dubte per ço mateix que dominen tota l'obra conservada de tota l'alçaria del geni vergosià, deixant en lloc secundari d'ella aquella part pròpia del seu pare i del seu germà. Aquesta col·laboració em consta documentalment. Quan el 1495 mor En Pau Vergós, els de Granollers convenen amb En Rafel el seu compliment reservant-se l'anul·lació de conveni cas que els jurats i veïns de Granollers estimessin que no era de rebre l'obra que els feia. Quan el 4 de Març de l'any 1500 es liquida l'obra, que és quan ens enterem que En Pau Vergós l'havia contractada en 500 lliures, ens enterem també de la part que hi prengué, junt amb En Rafel, el seu pare. Res, doncs, de hipotètic en el fet de la gran desigualtat en mèrit de les taules del retaule de Granollers. Ara, en el que ens podem equivocar és si en la part més feble hi havem de veure l'obra del pare o la del seu fill Rafel.

La taula de la liberació del Pinós per Sant Esteve té un regust d'arcaica molt exagerat. Per això hi he vist una obra del vell pare, d'un home que no s'havia assimilat l'art nou, l'art del seu fill Pau. Lo dur del seu dibuix, la manca d'elegància en l'agrupament de les figures, tot indica una obra de la velluria del pare i de l'art pictòric. Del fill Rafel tal vegada no són totes les altres taules; mes, exceptuada la de *S. Esteve exorcista*, que creiem íntegra amb tres dels quatre *Profetes* d'En Pau Vergós, en les taules restants creiem que s'hi pot veure la col·laboració dels dos germans. Tal vegada són d'En Pau les testes casi totes; mes, com admetre que qui dibuixa i pinta els caps, per exemple, de la taula de la *Exaltació de Sant Esteve*, hagi dibuixat els seus peus?

El retaule de Granollers val substancialment per la taula de *S. Esteve exorcista* — sepulcre del Sant — i per les tres taules dels *Profetes* *Moisés*, *Abraham* i *David*, i si no posem en regla de compte l'*Isaïes* és perquè la figura — no la testa d'un verisme vergosià ben marcat — no correspon pas amb l'art subtil, lleuger, elegant, *degagé*, dels altres *Profetes*.

No; no és culpable En Pau Vergós d'aquella falta de bon gust en el vestit de la princesa de la taula de l'exorcisme. Allí hi ha el seu temps, el temps d'aquí, dels que quedaven embadalits davant la hostilitat dels pintors en el reproduir la riquesa dels brocats de l'època. Dit està que en la dita taula aquella túnica del rei, de vermellor, és una repintada ben desgraciada.

Fins on havia arribat En Pau Vergós al fi de la seva carrera ens ho diuen els seus *Profetes*. Tanquem els ulls per a no veure ni les seves vestidures ni els embotits tant recomenats, ni els seus daurats. Fixem-nos en les testes, en la testa del *Moisés* que vaig jo comparar amb el *Moisés* de Sluter de la Carroixa de Dijon. Fixem-nos en la testa de *David*, pintada amb tanta energia i al mateix temps amb tant lleuger pinzell com més no's pot demanar a cap impressionista. Sols aquest cap tant meravellós pot aguantar el seu afiblai d'argenteria, els seus nimbes i els rutilans rótuls, no sense sortir disminuït sinó dominant-ho tot. Jo no conec en la nostra pintura res que se li pugui comparar fora de la *Verónica* d'En Bermejo, del Museu de Vich. Aquest cap, per la seva sòlida construcció, pel seu relleu, per la seva subtil elegància de la seva barba i cabellera, al comparar-lo amb la *Verónica* d'En Bermejo ens fa pensar si En Pau Vergós el sentí pregonament l'artístic realisme del gran pintor del segle xv, del que tenim pel Velàz-

MOISÉS, per Vergós

FOT. MAS

quez del dit temps. Es molt cert que en la taula de la *Consagració de S. Agustí*, d'En Jaume Huguet, hi tenim tot ço que ara ponderem d'En Pau Vergós, i així, quan jo creia el dit retaule d'En Pau, deia que sols en aquesta taula hi veia la mà de l'autor del *David*, deixant-me desconcertat les restants, tal vegada manipulades per les filles de l'Huguet. Això ens diu que si l'Huguet i En Vergós eren rivals ho eren dintre del cercle del nou art, de l'art del Renaixement, que tant tard va entrar entre nosaltres per mor del nostre esperit, sempre conservador i tradicionalista.

Ah! i com En Bermejo i l'Huguet plorarien la mort d'En Pau Vergós, de l'il·lustre rival, del gran company! Aquest grup d'homes excelsos que tanquen amb la clau d'or el segle d'or de nostra pintura, si no avui demà es trobaràn reunits en nostre museu. Ja hi tenim En Pau Vergós i En Bermejo. La gran obra d'En Jaume Huguet hi entrarà demà. Aquesta podia esperar perquè l'Huguet el tenim documentat a Tarrassa. En Pau Vergós no podia esperar perquè la seva obra és l'única: sols ella és indiscutible; sols ella és verament seva. Si un dia en una sala hi tinguéssim la *Pietat* d'En Bermejo, avui a la Catedral, la *Coronació de S. Agustí* i els *Profetes* d'En Pau Vergós, quin tro no faria en el món aquest conjunt?

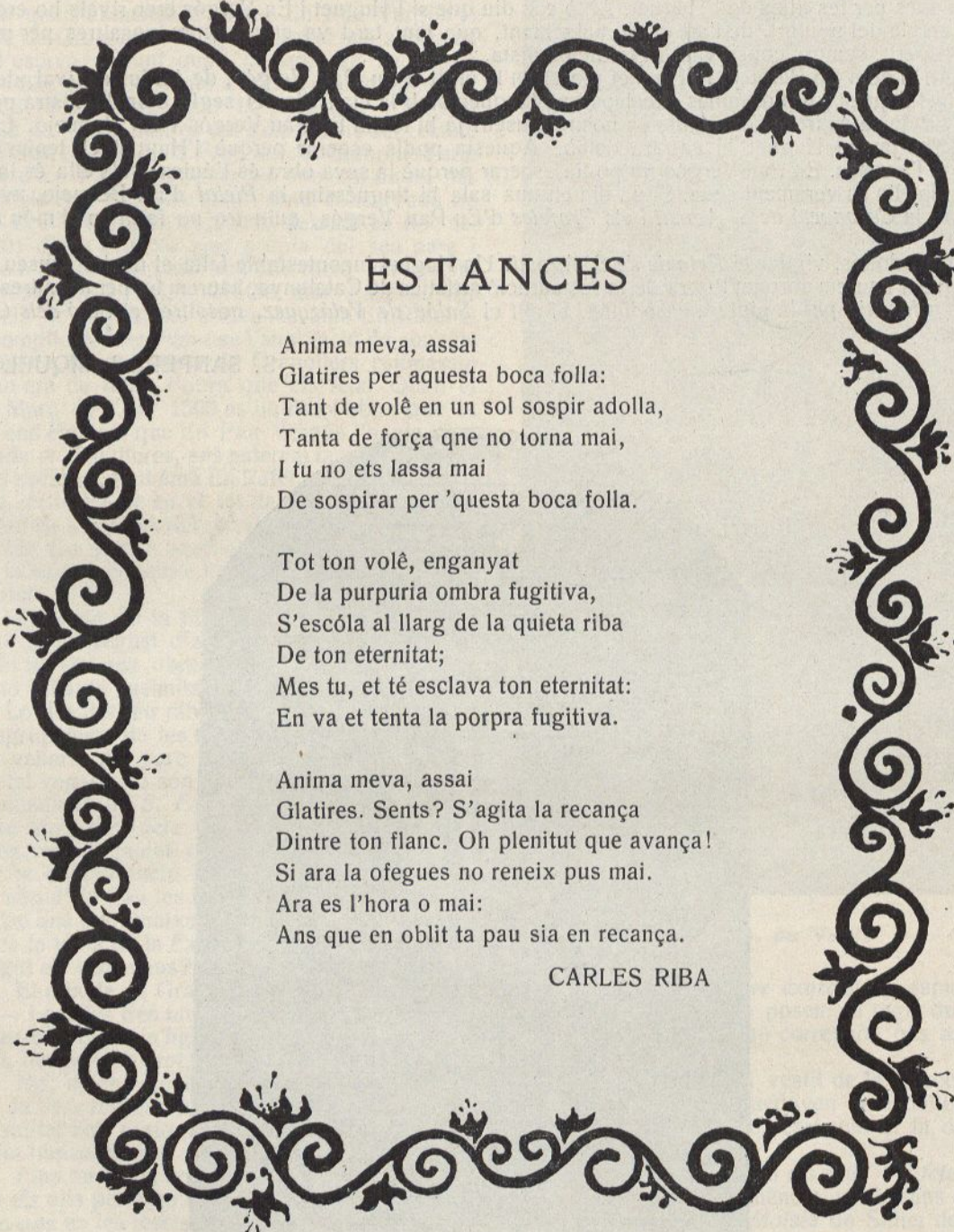
Cal, doncs, vigilar el *Retaule de S. Agustí*. Un Huguet incontestable falta al nostre Museu; quan l'hi tinguem haurem coronat l'obra de la restauració artística de Catalunya, haurem fet per nosaltres el que s'ha fet a Madrid per la pintura castellana. Si allí el *Salón de Velázquez*, nosaltres el *Saló dels Quatre-centistes*.

S. SANPERE I MIQUEL

EL CALVARI, per Vergós

FOT. MAS

ESTANCES

Anima meva, assai
Glatires per aquesta boca folla:
Tant de volê en un sol sospir adolla,
Tanta de força qne no torna mai,
I tu no ets lassa mai
De sospirar per 'questa boca folla.

Tot ton volê, enganyat
De la purpuria ombra fugitiva,
S'escôla al llarg de la quieta riba
De ton eternitat;
Mes tu, et té esclava ton eternitat:
En va et tenta la porpra fugitiva.

Anima meva, assai
Glatires. Sents? S'agita la recança
Dintre ton flanc. Oh plenitut que avança!
Si ara la ofegues no reneix pus mai.
Ara es l'hora o mai:
Ans que en oblit ta pau sia en recança.

CARLES RIBA

Aspecte de l'Exposició de Treballs Escolars, convocada pel Consell d'Investigació Pedagògica

FOT. MAS

L'ART EDUCATIU

TREBALLS ESCOLARS

DINTEU les vostres impressions. Feu-ho, però, amb molt de mirament: Una impressió de l'esperit no és una manufactura». Qui sab si podria aquesta recomanació aconsellar-nos sobre la ja clausurada Exposició General Escolar que s'instal·la a l'Escola Industrial sota el patrocini de la Diputació. Molts i variats aspectes tenia, però només un n'hem de fer remarcar: que convé, per una veritable formació espiritual, penetrar la forma de les coses. Això no arribaria mai fent-ne una còpia; mes pot conseguir-se *pintant les impressions*.

Hem pogut veure dins les obres exposades — i no volem senyalar — moltes còpies i poques impressions. Com si el mestre vulgués acompanyar massa els braços, com si tingués por que el deixeble marxés sol. I l'esperit així s'encongeix; devé intacte. Ben migrada fóra aquesta educació del dibuix, del color i del modelat, si, en lloc de guiar el braç i la mà, tendís a fer adquirir un cert moviment mecànic i rutinari que's torna hàbit i manera. La perfecció que s'obtingui a força de repetir la mateixa línia una volta i cent voltes començada i tornada a començar, no emmirallarà mai res de bellesa; ho farà, en canvi, aquella línia que sorgeixi com de l'esperit espontaniament amb totes les seves imperfeccions humanes. I això vol dir que, molt més que ensenyar el mestre, ha d'aprendre el deixeble. Un mestre que guii, però no que imposi. Tot aquell que mati l'espontaneïtat, farà mala cosa. Quan veieu un mestre agafar la mà del deixeble, penseu que no l'hi posa un joell, sinó una argolla d'esclavatge. Cal ensenyar els procediments, mes no s'ha de pervertir el sentit. Si les arts progressessin podria recomanar-se una absoluta sumissió del deixeble al mestre. Aquest portaria tot el cabdal del guany adquirit, i l'hauria de trelladar més perfecte i depurat a aquell qui el substituïria. L'antorxa faria llum, cada vegada més forta, sense cremallot i fumera. Però no es pot acceptar el progrés de les arts que neixen, creixen i moren en diverses oscil·lacions d'altres i baixes, de pureses i corrupcions. Petits matisos devegades les separen. Sorgeixen

Treballs de dibuix i modelat seguint els vells mètodes d'ensenyança del dibuix FOT. MAS
Instal·lació a l'Exposició de Treballs Escolars

perfectes i les barroeries les desfiguren. Que vegades per anar endavant s'ha de mirar enrera! Si la perfecció de l'esperit s'opera, és molt lleument. Mes, si l'esperit de la bellesa no progressa manifestant-se de vegades sense gradació amb tot el seu resplendor, el mecanisme, la tècnica per la realització de aquestes arts, bé n'ha tingut de progressos. I aquesta és la que's deu i es pot ensenyar. Pot ésser, però, l'escull. Si l'ensenyança o l'adestrament d'aquest mecanisme ofega l'esperit, els fruits de l'educació resultaran contraproductius. De vegades l'esperit sol, per ell mateix, porta vers la destresa tècnica. De vegades aquesta, quan es fa amb cura, desperta les facultats espirituals.

Dintre l'Exposició Escolar hi veiérem, en general, molt més d'aquesta ensenyança acadèmica que copia sense mica de penetració del guix o de l'estampa, que no de l'encaminada a la formació de la intel·ligència fent treure partit amb enginy espiritual. I copiar la imatge de l'estampa és aprendre de memòria una fórmula algebraica. Es plantejarà, es dibuixarà, mes no se'n penetrarà el sentit.

Entremig de tots els treballs apunten les noves corrents d'una veritable educació. Son poques i quietes i de vegades gairebé subterrànies, aquestes corrents; mes elles són prou per la iniciació de les coses que requereixen un principi i una energia. I començar una cosa és tenir-ne feta la meitat.

I l'Exposició dels Treballs Escolars ens haurà dit que aquesta meitat està ja feta. I que l'energia no manca, havent-se establert el principi. Una evolució brota. I, per tant, un esperit d'emulació ha de venir per força. D'aquella ensenyança rígida d'ahir pot fer-se'n una cosa viva. I dels principis de les arts un mitjà per bé portar-se.

Cal tenir en compte que s'ensenyen principis i mitjans, no coses definitives; que aquesta ensenyança és com un instrument. Una vegada format, a la mà de cada deixeble ha de tenir diferent aplicació.

De vegades convé que, més que de guiar la mà, s'ensenyi de mirar les coses. Es més difícil del que's creu, mirar les coses. Passa el mateix que amb el llegir. Un infant llegeix; mes Goethe, ja vell, deia que tot just començava de saber-ne. No tothom sab veure un arbre, ni la forma d'aquest arbre, ni l'estructura d'aquesta forma. De moltes maneres es pot veure la mar, plana; però, una onada solament, ja ens dona una varietat infinita de formes. Els petits matisos d'aquestes formes i dels colors són els que formen el bon gust. I del coneixement d'aquests matisos ve la depuració de l'esperit. L'home ha anat devenint perfecte a mida que el seu esperit s'es anat educant. No és altra cosa, la perfecció de la formosa humana, que una depuració espiritual. La forma neix del fons. Les idees són les mares dels fets. Per tant, la força espiritual de l'home ha creat la bellesa de les formes. L'ull — diu Ruysbroech — no hauria

vist mai el Sol si no hagués adquirit abans la forma del Sol. Així no s'ha de portar l'objecte al subjecte, sinó el subjecte a l'objecte. No s'ha de fixar la forma per tal que els ulls la mirin, sinó que cal obrir aquest ulls per tal que la fixin.

Un dels fins primordials que ha de complir aquesta educació artística de l'escola, si és que vol assolir un resultat positiu, és fugir del convencionalisme i subjectar-se a les condicions tècniques, a fi que els oficis no es rebaixin i tinguin aquella noble condició de les belles coses. Fer conèixer la matèria mitjançant el dibuix per tal que sigui degudament aplicada; alta qüestió espiritual per comprendre la qualitat de les formes i per crear-les sense perversió del gust.

Crear les formes, Senyor! Aquest és, mestres, el sentiment que cal despertar, i res més. Crear les formes, obrir els ulls, despertar la consciència. Tot el gènesi. I això des de l'humil tasca de l'escola que pot ensenyar d'ennobrir els treballs manuals donant als rudiments de les arts la dignitat dels oficis.

Mes d'això n'estem lluny, encara. Que altra fóra la impressió rebuda visitant les instal·lacions de les escoles. Pocs s'hi encaminen. Les exhibicions, les mostres, els treballs, encara tenien aspecte de cosa empedreïda, vidriada, morta. Aquella manera de fer no acusava la tremolor d'un pols; és dir, no donava senyals d'una vida que corre com una deïu d'aigua que ix purificada de la terra i amara les herbes per a tornar al seu llit. No hi ha una vera renovació. Massa uniformitat, potser, com si s'obeís una ordre, una consigna. Escoles llunyanes, sense cap punt de contacte, al trobar-se juntes poden confondre's els llurs treballs. On és l'acusació d'una personalitat? Com queda amagada la varietat precisa que cada home porta dintre seu? No es diria que, més bé que reflexar ço que s'ha impressionat dintre la consciència, és fa manufactura d'aquestes impressions? La màquina dona sempre la mateixa nota dintre un mateix to; marca un mateix signe. A l'home li han de demanar la seva part, ja des del principi. I el mestre ha de guiar les primeres passes; mes sense trabar les cames.

ROMÀ JORI

Dibuixos d'objectes de les Escoles de la Casa de Caritat

FOT. MAS

BENVENUTO CELLINI

V

Aixicom pel procés de Benvenuto (vid. article anterior) podríem descobrir en els qui feien la justícia a Florencia un concepte del dany diríem idealista al penar com delictes més gros una bofetada que un cop de puny, aiximateix es manifesta en Benvenuto una sensibilitat no menys cavallaresca quan havent-lo condemnat a una multa de 4 mesures de farina se'n sent ferit com de la pena més grossa. Ben mirat ni an ell ni als jutges no ens els desmereix gens aquest concepte idealista del dany i de la ofensa.

Doncs Benvenuto es pren la multa de 4 mesures de farina com si el matessin; i l'acaba de posar enfurit i esbufegant com un aspi, diu, la negativa d'un seu cosí al qual demanava que li fes fiança. Inflamat de còlera espera que els del Consell dels Vuit siguin a les seves cases i aleshores surt del Palau, corre a l'obrador i agafant un punyal se'n va dret a casa d'aquells argenters, els seus acusadors:

«Els trobí a taula, i havent-se'm abraonat aquell jove Guerau que havia sigut el capdancer de les raons vàreig aviar-li una punyalada al pit que li passà el gec i la jupa fins tocar la camisa, sense haver-li arribat a la carn ni fet mica de dany. Jo, semblant-me haver fet gran dany per l'enfonsar-se'm la mà i aquell cruixir de les robes, i ell d'espavent caigut a terra, diguí: Ah traidors, ja ha arribat el dia que us he de matar tots. Creient-se el pare, la mare i les germanes que no fóssim el dia del judici, de genollons demanaven misericòrdia amb tot el born de la seva veu; jo, vist que no es defensaven contra meu, i aquell esternallat a terra com mort, em semblà que massa em rebaixaria tocant-los, i furiós correguí escala avall, i al carrer hi trobava tots els altres parents que passaven de la dotzena; algú empunyava una pala o una canonada gruixuda de ferro; d'altres, martells; d'altres, garrots. En sent entremig d'ells com un brau enfurismat vàreig tirar-ne 3 o 4 per terra i jo caiguí capdellat amb ells i no parava d'endregar el punyal ara a l'un ara a l'altre. Els qui en peu quedaven porfiaven a més no poder colpejant-me amb martells i garrots que'ls agafaven amb totes dugues mans; però com que Déu algunes vegades piados s'hi posa entremig, Ell volgué que tant ells com jo en sortíssim sense el més petit dany; sinó que el meu barret, jo campant-me, els restà allà al

mig, i s'esbravaren percutint-lo de un a un amb les seves armes; i aleshores, deturant-se per a ullar els seus morts i ferits, trobaren que ni un solament no havia pres mal.»

No hi senti una cantarella sornaguera amagada en tot aquest fragment? No us sembla que aquí la fatxenderia que istila les memories del Cellini ja arriba a ésser més aviat una parodia de la propia fatxenderia? Quan després de punyalades i cops tant ferests ens diu que ningú ha pres mal, el somriure s'esponcella.

Desseguida cerca redós al Convent de Santa Maria Novella demanant que per amor de Déu l'amparin, que ha comès una gran falta; i Fra Aleix Strozzi, que ni el coneixia, l'amaga en la seva cel·la. Encara no feia una hora que hi era, que el Consell dels Vuit ja proclamava un ban amenaçant amb grosses penes qui l'amagués o encobris, sense distinció de persones. El pare corre a llençar-se als peus del Consell, i com que no n'obté bones esperances se'n va al Convent acompanyat d'un amic fraternal del seu fill. Aquest jove celava sota el mantell una mirable espasa i una bellíssima cota de malla.

Al pare d'un colèric com és ara Benvenuto, quina doctrina li resta sinó aixecar els ulls i dir: Déu faci que surti d'aquesta altra?

I ara mireu com de la xardor de les ires la mateixa naturalesa en congrua les flors de la tendresa; com la mateixa realitat porta les alternatives que deturin el pols o l'accelerin, que no ens consumíssim de manca de renovació. Una vegada al Convent el pobre pare besa el seu fill al front i als ulls i el beneeix, i entregant-li l'espasa i vestint-li la cota de malla li diu: «Oh, mon bon fill (pobre cor de pare) amb aquestes armes o viu o mor». Pier Landi, l'amic fraternal, sentint i veient això plorava, plorava, i acostant-se a Benvenuto li posa 10 escuts d'or a la mà. Ell es fa raure la barba, que diu que totjust li borronava el primer borriol, i, havent-li Fra Aleix donat uns hàbits i un novici de company, surt per la porta del Prato arràn dels murs, atravessa la plaça de San Gallo i en sent a la Costa di Montui a les primeres cases ja l'espera un germà carnal de Benet Varchi, el literat, i, Benvenuto, despullant-se dels hàbits, pugen ambdós a cavall camí de Siena, des d'on el company s'entorna a Florencia per a donar noves del fugitiu al pare afligit. Benvenuto arribava a Roma quan totjust acabava d'ésser elegit Pontífex Clement VII (1523).

Benvenuto s'ha sortit d'una altra. Es la quinta

eixida de la seva nadiua Florencia, i encara no n'ha eixit ni una vegada fins ara que no sigui empaitat o fugint de casa. Té 23 anys.

JOSEP LLEONART

ANTIGUITATS

UNA COL·LECCIÓ DE VENTALLS. — La notable col·leccionista senyoreta Maria Regordosa ha adquirit aquests darrers dies, d'una il·lustre família de la noblesa castellana, una col·lecció importantíssima de ventalls antics, entre la qual hi ha mostres d'una raretat i valor excepcionals.

Podem dir que la col·lecció de ventalls de la senyoreta Regordosa, i la que posseïx de molts anys D. Carles Pirozzini, secretari de la Junta de Museus, fa de Barcelona el lloc on hi ha el nucli més fort de ventalls espanyols del segle XVIII i primeries del XIX.

No cal dir com felicitem la gentil adquisidora per aquest nou tresor que ingressa a la seva ja famosa col·lecció, de la qual procurarem, amb la seva venia, donar-ne una idea en un dels nostres pròxims números.

SUBASTES A L'ESTRANGER. — Durant els darrers mesos de Juny i Juliol han tingut lloc a Londres importantíssimes subastes de antiguitats en les quals s'han posat a la venda obres de pintura de mèrit excepcional que les necessitats de la guerra han tret dels recons més escullits d'algunes col·leccions particulars.

En una d'aquestes subastes s'han venut a gran preu autògrafs de Beethoven i Donizetti, i un manuscrit importantíssim de Lamartine.

A Berlín, sens dubte per causes de la guerra també, han estat posats en venda nombrosos quadres antics d'algunes col·leccions particulars, assolint les apostes preus molt alts.

LA PORTADA ROMÀNICA DE MURA. — Avui deu celebrar-se al poble de Mura (Sant Llorenç d'Amunt) la solemne cerimònia d'enderroc del porxo que tapa la interessantíssima porta d'aquella desfigurada iglesia romànica.

La portada romànica de Mura conté algunes interessants escultures que fins ara havien estat negades a l'estudi i a l'objectiu fotogràfic per la innoble afegidura d'un cancell d'obra exterior, que avui serà enderrocat.

L'obra exigia la construcció d'un cancell de fusta, que s'ha costejat per subscripció entre els Centres ex-

Bust de Beethoven, en bronzo, per E. Casanovas

cursionistes dels voltants de Sant Llorenç d'Amunt, per Sabadell, Tarrassa, Manresa, junt amb el senyor Bisbe de Vich Dr. Torras i Bages, i alguns particulars amics de les bel·leses del nostre art.

L'obra del cancell ha estat dirigida per l'arquitecte diocesà D. Josep M.ª Pericas, qui ha fet una feina digna de la portada.

A la cerimònia d'enderroc del porxo hi assistiran comissions dels Centres excursionistes, el senador per Manresa D. Leonci Soler i March qui ha contribuït a la subscripció, i l'arquitecte director de la conservació dels monuments, D. Jeroni Martorell.

Al matí es celebrarà un ofici solemne amb sermó, i a la tarda hi haurà la festa de l'enderroc, parlant el senyors Soler i March, els representants dels Centres i l'arquitecte senyor Martorell.

LA COL·LECCIÓ JUNYER. — Ha ingressat a la notable col·lecció dels germans Junyer una formosa escultura gòtica d'art italià representant la Verge Maria amb l'Infant Jesús, que porta una àmfora a les mans.

Es un bell exemplar d'escultura que uneix al seu valor artístic la raresa del seu tipus iconogràfic.

Per la seva adquisició felicitem els germans Junyer.

VIATGE A MALLORCA. — Han realitzat un detingut viatge per l'illa de Mallorca, en companyia, els nostres estimats amics i col·leccionistes D. Miquel Utrillo i D. Oleguér Junyent.

Esperem que el resultat de la seva excursió haurà estat ben profitós per a les col·leccions que ambdós artistes estan formant.

EL VIATGE D'EN SEGURA. — Ha tornat del seu viatge a Sevilla el nostre estimat amic D. Santiago Segura, el qual ha fet importants adquisicions d'obres d'art antic i de productes de les fàbriques tradicionals de la bella ceràmica andalusa.

LA IGLESIA DE MONTGRONY. — La petita iglesia romànica de Santa Maria de Montgrony amenaça ruïna, degut a les acumulacions de neu que durant l'hivern posaren en greu perill la resistència de la seva volta.

Els amics de les coses d'art de Montgrony i de Ripoll han fet una crida a tots els aimants de l'art i de les tradicions del nostre poble per arbitrar recursos amb els quals salvar l'interessant monument de la destrucció a que sens dubte està exposat si les neus del pròxim hivern no poden ésser evitades.

Per la nostra banda recomanem als nostres amics la seva atenció pel petit monument romànic de Montgrony, obrint des d'ara en la nostra Administració una llista de subscripció per tal d'obtenir possibles amb que portar avant l'obra de restauració.

NOTICIES

LES REVISTES. — *Paul Cezanne (Del «Mercure de France»).* Cezanne, viu, era encara més inconegut que desconegut. La seva pintura, amb qualche cosa; el seu caràcter, amb molt. L'alta estima en que'l tenien alguns companys no endolcia en res el seu enuig, fins a socialitzar-lo completament. Volia, altrament, que'l deixessin tranquil, demanant, en termes aspres, que se li conferís la pau. Meditava. Curós de trobar un nou equilibri de qualitats pictòriques, una fusió de l'art sobre els clàssics i la visió complexa de lo modern, havia de reflexionar i provar. No agrada a un-hom, de tantejar davant testimonis. Necessitava, per tant, de la solitud i del silenci. No tenia necessitat de confident ni de portaveu. Volia l'evidència i no tenia cura d'ésser persuasiu. Es pot dir de Cezanne com del vell Hokusai, qui sempre aprengué de dibuixar.

Cezanne aprenia constantment de dibuixar i de pintar davant d'alguns bells models immòbils com les roques grises i les oliveres ferrenyes del Tholonet.

Quan es posava a retratar, volia obtenir del model vivent la mateixa senzillesa tranquil·la d'actitut que ofereixen les roques i les pomes. No variava gaire els motius ni cultivava lo pintoresc; mes escrutava la intimitat de l'estructura. Tornava, durant tota la vida, a

Treball de ferro repujat, per Gargallo

qualques temes escollits per les encontrades d'Aix. De jove les havia recorregut amb en Zola, qui en va treure la formosa decoració de *la fortuna dels Rougon*, els Artaud devorats de sol, l'enjoïament del jardí d'Allcina, l'avinguda de plàtans per on passa la sotana d'en Faugas, i ens donà el somni soleiat del Migdia i el repòs ombrívol la tarda edènica de les parelles amoroses. Cezanne va escollir alguns trets, algunes cases, alguns horitzons, i els anà reproduint tota la vida. Cezanne i Zola, molt aviat no es varen comprendre; havien bifurcat. Tant es aixís, que Santier, de *L'œuvre*, que primer és Cezanne, acaba per ésser el revés de Cezanne. Cezanne, que considerava gairebé tots els seus quadres incomplets, no s'hauria donat mort per un quadre fracassat; hauria esbotzat el quadre. Zola es va enganyar amb l'amic de la seva joventut; mes, per les anècdotes i els acudits, es diu que Cezanne també s'enganyà sobre en Zola. Potser fou que en Zola devingué el gran impressionista, florint en ell les teories de la joventut, del temps de la seva veritable formació intel·lectual, de quan fou conciencios, penetrat del moviment de París i de les idees que la vida li donà davant la febre, la remor, l'activitat i la consciència múltiple de la gran vila, mentre que Cezanne va tornar a lo clàssic. Era que's restringia? Segur que no. Un formós paisatge, un bell retrat complet, construït, volen una evocació abrumadora i complexa, concisa però suggestiva a la vegada. Són dugues formes de l'art, divergents, igualment fortes, igualment belles. La primera s'ha de resumir al cervell del lector; la segona desperta els ecos de la consciència i les analogies de visió.

Mes el mètode fou prou distint per obrir un abís entre dos amics que's varen girar l'esquena vers punts diferents, fins arribar a desconèixer-se. En Zola va tenir mala premsa, moltes vegades, a propòsit de les seves relacions amb Cezanne, quan devingué la ultracelebritat de la multitud, mantenint-se Cezanne amagat, llegendari i gloriós solament per un petit grup de lletrats i d'artistes. Era just? Potser no. Potser Cezanne havia d'explicar-se, d'obrir-se. I no hi pensava. Al contrari. Es replega, fent-se una bola com un eriçó, fugint i tancant-se. Els seus biògrafs el conegueren poc, ignorant els detalls més elementals de la seva vida material. Es diria que gairebé sempre contestava, per rebifar la curiositat, amb l'adreça que va donar a un importú, potser un vell company: «Visc en un carrer, molt lluny!». Cosa que explica el seu darrer historiador M. Vollard.—«En el fons, ço que explica aquestes singularitats és que en Cezanne no es creia preparat, no se sentia mai preparat (hi ha alguna cosa d'això en el *Lantier* de L'œuvre). Pensava en estar preparat per enlluernar màgicament amb un cop. Esperant-lo s'amagava. Venint la mort, el va amagar encara més, essent inconegut».

En Gargallo, que's troba a Barcelona de retorn de París, ens mostra alguns dels seus darrers treballs, força originals, amb ferro forjat. Va fer els primers assaigs ara fa un any, encastant a les anells forjades de ferro òpals, àmbars, amatistes. Això l'ha portat a fer altres composicions, i ampliant-les ha creat testes molt decoratives i plenes de sentiment. Amb un procediment senzill obté una expressió. Es clar que això no entra del tot dintre l'escultura, que és i no pot ésser altra cosa que forma. Però és una ramificació força interessant que se'n va vers les arts decoratives i que en Gargallo conrea amb molta fortuna i bon gust.

Els humoristes de París han exposat, per obra de caritat i de socors vers les víctimes de la guerra. Entre les obres es destaca el gènere cubista, que s'ha tornat tràgic amb els dibuixos de la sèrie de *Le Mot*.

Dintre el Museu d'Escultura comparada del Trocadero de París s'han instal·lat les reproduccions de les estatuës de la catedral de Reims. Ha estat reobert al públic. I al Museu d'Art Decoratiu, reobert també, s'ha fet un piados homenatge a la Catedral enrunada, amb relleus, plànols i fotografies. I al *Petit Palais* segueix encara Reims amb la sèrie de tapiços que decoraven la catedral.

L'escultor En J. Borrell Nicolau està treballant activament en el modelat de l'estatua de Mossén Jacinto Verdaguer, que ha de figurar en el seu monument.

Treball de ferro repujat, per Gargallo

El propi escultor ha deixat enllestida l'estatua de la Poesia Popular, que dona una bella mostra de ço que seràn les escultures de l'obra projectada, el treball arquitectònic de la qual està confiat a l'arquitecte don Josep M.ª Pericas.

Hem rebut els primers números d'una nova revista d'art i literatura que, amb el títol de *Themis*, es publica a Vilanova i Geltrú.

L'esperit de la revista ve animat d'un sentit admirable de renovació artística, amb el qual ens sentim en absolut identificats.

No cal dir com ens plau oferir als redactors de *Themis* el nostre vot de companys d'una mateixa noble causa.

Sembla que a començaments de la tardor pròxima s'obriràn al públic les noves instal·lacions del Museu de Barcelona, quedant ja enllestides les noves ales destinades a la pintura antiga i a la moderna. El Museu Arqueològic i d'Art Decoratiu ocuparà l'antic edifici del Palau Reial, on els treballs de reinstal·lació ja han començat.

Al Museu del Luxemburg, després de l'homenatge a l'escola belga, s'ha inaugurat una sala consagrada a les obres de l'escola anglesa contemporània.

Imp. E. Gabañach, S. en C. — Diputació, 308 — Barcelona

VELL I NOU

REVISTA QUINZENAL D'ART

inaugurant el séu NOU HOSTATGE, en el qual disposa de NOMBROSES SALES D'EXPOSICIÓ, obrirà el 24 del pròxim Setembre la seva EXHIBICIÓ PRIMERA que consistirà en mostrar al públic les obres de pintura i escultura que constitueixen la

COL·LECCIÓ PLANDIURA

La col·lecció Plandiura és avui el recull complet del treball de l'escola catalana de pintura moderna, i s'hi poden apreciar punt per punt les evolucions del nostre art, des del període inicial d'en Casas i en Rusiñol fins als nostres darrers dies.

Hi figuren obres inèdites d'en Rusiñol, en Casas, en Galwey, en Llímona, en Rauric, en Mir, en Nonell, en Galí, l'Aragay, en Pícasso, en Pítxot, en Nogués, en Canals, en Colom, l'Ivo Pasqual, en Casanovas i altres, podent-se observar en certa manera l'evolució personal de cadascuna d'aquestes personalitats, des dels seus començos.

Aquesta exposició va dedicada als subscriptors de VELL I NOU, els quals per a visitar-la rebràn un bitllet.

Amb el rebut de l'actual trimestre els subscriptors rebràn el bitllet invitació a

L'EXPOSICIÓ PLANDIURA

que s'inaugurarà EL 24 DE SETEMBRE a les

GALERIES VELL I NOU - GRANVIA, 613

TOCANT AL PASSEIG DE GRACIA

**VANOS
CARDUS**

PORTAFERRIÇA, 10

FLORENCI VECIANA
DAURATS RESTAURACIONS
MARCS
RIERA DE S. JOAN Nº 12 BIS

J. CUYÁS
TALLAS - DECORAT
RESTAURACIONS
Casanova, 31 - BARCELONA

**XAMPANY
COSSÉ**

EPERNEY

GRAND CUVÉE
DOS ESTRELLAS

SARVA

AIGUA DE TAULA

— MANANTIAL —

PARC GÜELL

Grans Magatzems El Siglo

SECCIÓ DE CURIOSITATS - 3.er pis

EXPOSICIÓ I VENDA DE
ANTIGUITATS

Per anuncis en aquesta Revista, a l'Adminis-
tració, Corts Catalanes, núm. 613 - Barcelona

P. REIG I FILL
RAMBLA DE CATALUNYA, 23
RESTAURACIÓ I REPRODUCCIÓ
DE MOBLES ANTICS

 J. COSTA-FERRER
COLECCIONISTA
ESCUDILLERS 70
(AVINO)

EDIFICACIONS
Contratistes Generals: **Casas i Bardés**
Diputació, núms. 119 i 121 - Telèfon 3405
BARCELONA

L. HOSPIED I C^o ESMALTS, COBERTES
GOLFE JUAN A. M. ORS I BARNIÇOS *

J. VALENCIANO ANTIGUITATS
CORRIBIA, 2, PRAL.
BARCELONA

G. Homar

Canuda, 4 - Barcelona

Mobles, Làmpares
Mosaics, Decoració
Compra i venda
d'antiguitats

CARVAJAL

SAGELLS PER A
COL·LECCIONS

ANTIGUITATS

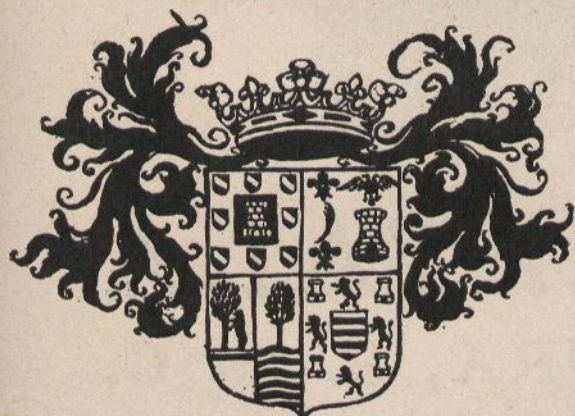
Plaça del Teatre, 1, ent.^o

BARCELONA

A. LLUCH i J. OLIVA

Obrador de daurats i decoració antiga
i moderna. Restauració d'antiguitats

MALLORCA, 286, BAIXOS
BARCELONA

VINS FINS DE JEREZ

MARQUÉS DE COMILLAS

Vinyes i Bodegues POLLERO ALTO

PUERTO SANTA MARÍA · (CÁDIZ)

TOTES LES MARQUES: CORTS, 613

FAIANÇ CATALÀ

SANTIAGO SEGURA, S. EN C.

Marbres ❖ Vaixelles ❖ Perfumeria ❖ Bronzes
Antiguitats ❖ Cristalleries ❖ Bomboneres

GRANVIA, 615 : 1884 : BARCELONA